

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

Мерва Людмила Сергіївна

УДК 378+373.3.091–056.45

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор

Чайка Володимир Мирославович,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
директор інституту педагогіки і психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

Кічук Надія Василівна,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри загальної та соціальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент

Фрицюк Валентина Анатоліївна,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 3 жовтня 2014 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 2 вересня 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Освітня система сьогодення зазнає істотних змін та перетворень з огляду на інтенсивний вплив інноватики, підвищення рівня та видів комунікації, збагачення духовних і матеріальних цінностей та потреб людства. Природньо виникає потреба у формуванні особистостей, які могли б нестандартно мислити, втілювати новітні ідеї, напрями, створювати творчі, наукові та інші вагомні для держави продукти. Закономірно, що змінюються вимоги до вчителя як компетентного фахівця, який зможе виявити потенційні можливості дитини, зуміє спрогнозувати потреби особистості, зреалізувати особистісні риси та задатки в майбутньому. У цьому контексті проблема розвитку здібностей, обдарованості дитини стає надзвичайно актуальною на сучасному етапі реформування освіти.

Ідентифікувати явище обдарованості складно, оскільки для цього потрібна спеціальна підготовка фахівців, цілеспрямований, постійний супровід і підтримка на державному рівні. Важко здійснити ідентифікацію обдарованої особистості серед дітей молодшого шкільного віку, коли їхні задатки ще не виявилися. Як свідчать результати дослідження, працювати з такою категорією учнів непросто, оскільки обдарований учень – особа з окремими «відхиленнями» від установленної норми, яка випереджає своїх ровесників за темпом розвитку, має високий інтелектуальний і творчий потенціал, виявляє здібності в різних видах діяльності. Різноманітність проявів обдарованості не завжди дає змогу вчителю початкової школи розпізнати, виокремити обдаровану дитину серед учнів, з якими він працює, що ускладнює педагогічну діяльність. Крім цього, під час співпраці з обдарованими учнями у вчителя початкової школи постійно виникають педагогічні й психологічні труднощі, зумовлені віковою та прихованою обдарованістю, суперечливістю теоретичних підходів і методів, варіативністю сучасної освіти, відсутністю об'єктивних методик виявлення обдарованості в дитячому віці.

Ці проблеми потребують адекватних рішень, адже саме перед учителями початкової школи постає завдання виявити потенційні можливості учня, знайти та інтереси, які дали б змогу досягти високого рівня і позитивного результату як для дитини, так і для суспільства.

Пошук шляхів ефективної професійної підготовки вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями пов'язаний із вивченням комплексу психологічних, педагогічних, методичних питань, а саме:

- обдарованості, її визначення, розвитку, діагностики, ідентифікації (Д. Богоявленська, Ю. Гільбух, В. Давидов, В. Дружинін, Є. Ільїн, О. Коваленко, Ю. Кузнецова, О. Кульчицька, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, О. Музика, Дж. Рензулі, Б. Теплов, М. Холодна, О. Щепланова, К. Юнг та інші);

- психолого-педагогічного супроводу обдарованих особистостей (Г. Бурменська, Ю. Кузнецова, О. Марінушкіна, О. Ніколаєва, А. Савенков, В. Слуцький, П. Тадеєв, Л. Туріщева, Г. Шубіна, О. Щєбланова та інші);
- підготовки вчителя початкової школи (Н. Бібік, В. Бондар, І. Зязюн, Н. Кічук, О. Пометун, О. Савченко та інші);
- дослідження творчої, креативної особистості вчителя (Н. Кічук, С. Сисоєва, В. Фрицюк та інші).

Проблема дослідження також є дотичною до напрямів дисертаційних досліджень Балацинової А., Зорочкіної Т., Клименюк Ю., Коваленко О., Прокопів Л., Тадеєва П., Федорова М. та інших. Проте питання підготовки саме вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями залишається недостатньо висвітленим.

Результати аналізу наукових праць і власного педагогічного досвіду дали можливість виявити низку суперечностей, що актуалізують дослідження цієї проблеми, а саме між:

- потребою суспільства в обдарованих і творчих особистостях й відсутністю теоретичного обґрунтованого підходу до визначення педагогічного феномена «обдарованість», «обдарований учень»;
- соціальною потребою у вчителів, які вміють працювати з обдарованими учнями, та відсутністю відповідної цілеспрямованої підготовки студентів до цього виду професійної діяльності;
- необхідністю виховання педагогічних кадрів, здатних виявляти, розвивати здібності й обдарованість учнів, та нерозробленістю комплексу теоретичних і методичних засад щодо забезпечення підготовки вчителя, здатного працювати з такою категорією дітей.

Саме тому в системі вищої освіти актуальною залишається проблема вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи, котрі зможуть ефективно виявляти й розвивати обдарування учнів молодшого шкільного віку.

Актуальність дослідження, необхідність усунення виокремлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – *«Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Підготовка майбутнього вчителя до інноваційної діяльності в сучасній школі» (U111U0001321). Тему дослідження затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 23 листопада 2010 року) й узгоджено у Міжвідомчій раді

з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 25 січня 2011 року).

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації.

Предмет дослідження: педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями.

Мета дослідження: обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями.

Завдання дослідження:

- на основі аналізу психолого-педагогічної, філософської літератури конкретизувати сутність базових понять дослідження, розробити ієрархічну модель обдарованості;
- визначити структуру та рівні готовності майбутніх учителів до роботи з обдарованими учнями, конкретизувати засоби її діагностики;
- визначити педагогічні умови підготовки студентів відділення «Початкова освіта» до окресленого виду професійної діяльності, змодельовати процес їх реалізації;
- експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями в процесі вивчення фахових та психолого-педагогічних дисциплін.

Для реалізації завдань та досягнення мети застосовано комплекс **методів дослідження:**

- *теоретичні* (аналіз філософської, педагогічної, психологічної, методичної літератури) дали можливість визначити зміст основних понять, їх взаємозв'язки, встановити ієрархію, обґрунтувати основні теоретичні положення дослідження; з'ясувати суть, структуру, компоненти, критерії та показники визначення рівнів готовності студентів до роботи з обдарованими учнями; обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями;
- *емпіричні* (бесіда, анкетування, спостереження, опитування, узагальнення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент) дали змогу визначити рівень готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями; змодельовати процес реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями; перевірити ефективність реалізації педагогічних умов; узагальнити результати експерименту;
- *математичної статистики* (кількісна й якісна обробка результатів експерименту) дали можливість перевірити ефективність реалізації педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями, довести надійність та валідність експериментальних даних.

Експериментальна база та основні етапи дослідження. Дисертаційне дослідження проведено в три етапи упродовж 2006 – 2014 років.

У процесі констатувального етапу експерименту дослідження діагностовано 433 особи, з них: 157 студентів IV курсу відділення «Початкова освіта» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; 76 студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; 80 студентів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; учителів та психологів ТНВК школи-лицею №6 імені Назарія Яремчука та класичної гімназії м. Тернополя (68 фахівців); Тернопільського ОКІППО (50 слухачів).

До процесу формувального етапу експерименту залучено 155 студентів IV курсів трьох експериментальних і трьох контрольних груп денної (79 осіб) та заочної форм навчання (76 осіб) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вперше:

- розроблено та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями (розвиток позитивного ставлення до роботи з обдарованими учнями початкової школи; формування дидактико-технологічних знань і вмінь у процесі вивчення фахових, психолого-педагогічних дисциплін та спецкурсу «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи»; педагогічний супровід обдарованих учнів під час організації педагогічних практик);

- розроблено модель реалізації педагогічних умов процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями, що відображає взаємодію основних суб'єктів освітнього процесу (обдарований учень – вчитель), сукупність взаємозалежних елементів освітнього процесу (мети, завдань, підходів, змісту, форм, методів, засобів підготовки), компоненти обдарованості, педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкової школи;

- розроблено ієрархічну модель обдарованості, що охоплює структурні взаємозв'язки основних видів (соціальна, академічна, творча, інтелектуальна, фізична, художня), форм прояву (явна, прихована), ступенів сформованості (актуальна, потенційна), вікові особливості (рання, пізня), широту виявлення (загальна та спеціальна), рівні розвитку здібностей (обдарованість, талант, геніальність), а також формує уявлення про вплив чинників на розвиток здібностей;

- конкретизовано критерії (мотиваційно-рефлексивний, інформаційно-когнітивний, процесуальний) і показники визначення компонентів (мотиваційний, змістовий, практичний) та рівнів (низький, середній, достатній, високий) сформованості готовності до означеної діяльності.

У процесі дослідження набули подальшого розвитку методи, форми, засоби професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до співпраці з обдарованими школярами.

Практичне значення дослідження полягає в реалізації педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями, які пройшли експериментальну перевірку й довели свою ефективність; розробці методичних рекомендацій для викладачів ВНЗ, учителів, психологів, вихователів, батьків та студентів «Робота з обдарованими учнями початкової школи» та програми спецкурсу «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи». Діагностичні програми, опитувальники, відеоматеріали, висновки дисертаційного дослідження можуть використовувати студенти, вчителі, викладачі для вдосконалення професійної діяльності та впровадження у практику.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (довідка № 613-33/03 від 12 травня 2014 року), Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (довідка № 2731 від 23 грудня 2013 року), Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди (довідка № 01-1012 від 12 грудня 2013 року), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (довідка № 1887 від 26 грудня 2013 року).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися під час участі в:

□ міжнародних науково-практичних і всеукраїнських конференціях «Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів XXI століття» (Чернівці, 2011); «Актуальні питання теорії та практики неперервної ступеневої підготовки фахівців в системі вищої освіти» (Тернопіль, 2012); «Проблеми розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті» (Рівне, 2013); «Modern problems of education and sciense» (Будапешт, 2014);

□ II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції "Формування професіоналізму фахівця в системі безперервної освіти» (Переяслав-Хмельницький, 2011);

□ регіональному науково-практичному семінарі «Підготовка майбутніх учителів до реалізації Державного стандарту початкової загальної освіти» (Тернопіль, 2013), а також на засіданнях кафедр педагогіки та педагогіки і методики початкової освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 9 одноосібних публікаціях: з них 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – в зарубіжному науковому періодичному виданні, методичних рекомендаціях, навчальній програмі спецкурсу.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку літератури (251 найменування). Обсяг дисертації викладено на 218 сторінках, з яких 164

сторінки основного тексту. Робота містить 8 додатків (28 сторінок), 15 таблиць, 7 рисунків, 2 діаграми.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, мету, завдання, визначено предмет, об'єкт, методи дослідження; сформульовано наукову новизну, теоретичну та практичну значущість отриманих результатів; подано відомості про апробацію і впровадження результатів роботи.

У першому розділі – **«Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями як проблема теорії і практики професійної освіти»** – визначено суть і структуру поняття «обдарованість» та основних дефініцій дослідження; охарактеризовано учнів молодшого шкільного віку в контексті розвитку обдарувань та їх діагностики; проаналізовано стан готовності майбутніх учителів початкової школи до окресленого виду діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що поняття «обдарованість» є складним, існують різні підходи в трактуванні цього феномена. Вагомі дослідження у сфері обдарованості особистості проведено такими науковцями, як Ю. Гільбух, Н. Лейтес, О. Матюшкін, Б. Теплов та інші. Ними встановлено, що в основі «обдарованості» лежать «здібності»; обґрунтовано структуру творчої обдарованості, охарактеризовано основні риси обдарованої дитини, підтверджено значущість дошкільного та молодшого шкільного віку з розвитку обдарувань. Серед вітчизняних учених, які досліджували проблему обдарованості, значними є наукові здобутки В. Моляко, О. Музики, О. Кульчицької. Вони обґрунтували термін «обдарованість» як поєднання високого рівня інтелекту, творчих здібностей, мотиваційного компонента, визначили його сутнісні характеристики: рефлексія власних здібностей та можливість їх розвитку; усвідомлене розмежування власних та наслідувальних дій; усвідомлене перенесення наслідувальних та інвенційних дій.

Грунтовно феномен обдарованості досліджено в психологічній науці, особливо зарубіжними психологами: Ж. Брюно, Дж. Гілфорд, К. Тейлор, П. Торренс та ін. Проте єдиної думки щодо обдарованості в учених немає – деякі порівнюють обдарованість з інтелектом (Ж. Піаже, А. Біне, Ч. Спірмен, Л. Терстоун, Р. Кеттел та ін.), інші ототожнюють обдарованість із сукупністю задатків (Ф. Гальтон, Дж. Гілфорд, П. Торренс) або вказують на наявність певних умов для успіхів у діяльності (В. Штерн).

Ураховуючи результати досліджень О. Антонової, О. Кульчицької, В. Моляко, О. Музики, Б. Теплового констатуємо, що обдарованість – поєднання високого рівня інтелекту, творчих здібностей, мотивації, які формуються під впливом індивідуальних та соціальних чинників і розвиваються у процесі діяльності на основі задатків і здібностей.

Аналіз теоретичних праць учених про обдарованість дозволив виокремити основні поняття, які стосуються цього феномена, а також розробити ієрархічну модель обдарованості (рис. 1).

Основою для побудови моделі слугували висновки науковців про природу і зміст обдарованості, результати емпіричних досліджень цього феномена. Усі компоненти моделі взаємопов'язані й відображають ієрархічні взаємозалежності між обдарованістю та задатками, здібностями й нахилами. Обдарованість є передумовою для розвитку таланту та геніальності.

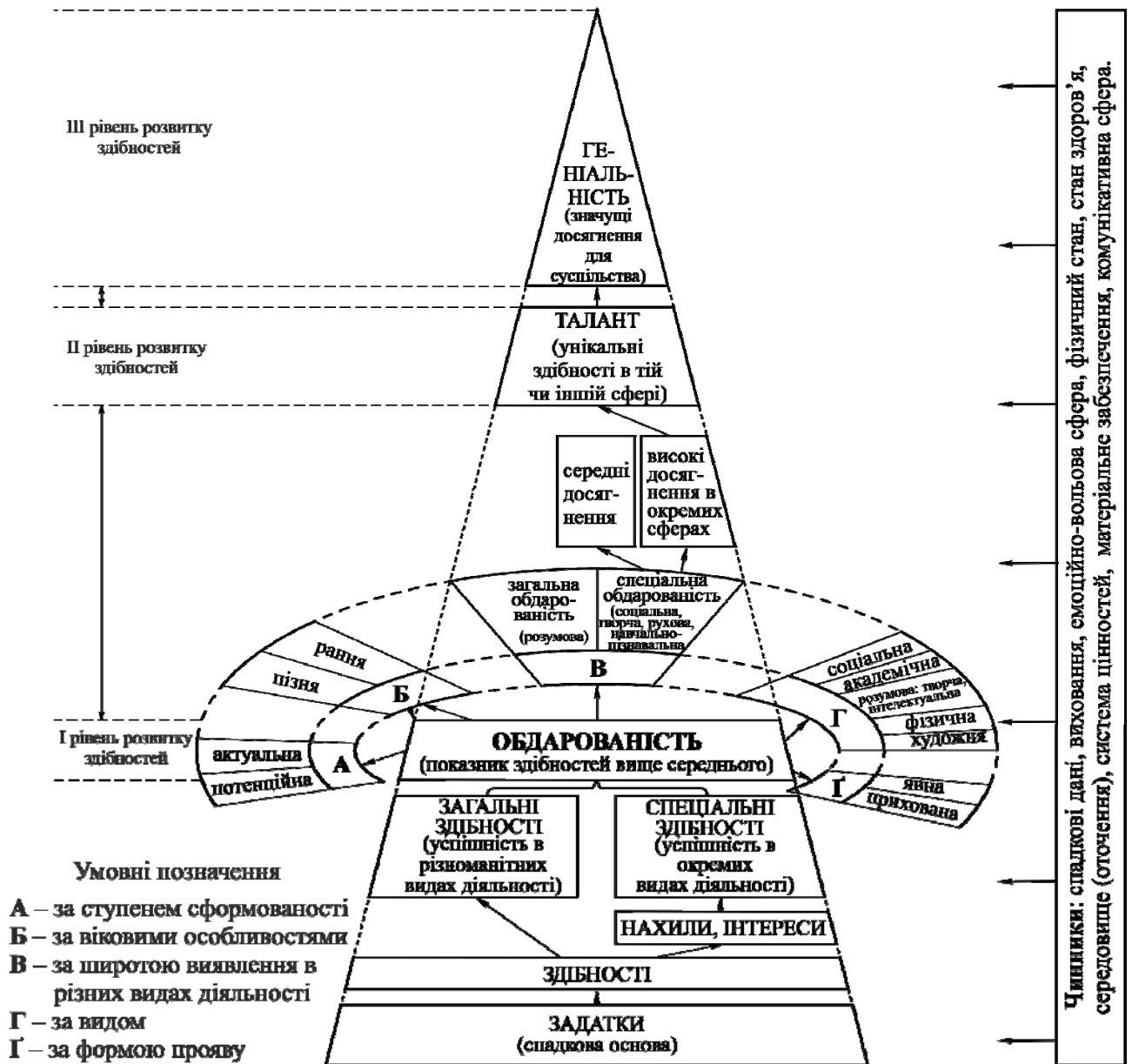

Рис. 1. Ієрархічна модель обдарованості

На рівень розвитку здібностей, обдарованості, таланту та геніальності впливає низка чинників, зокрема: спадкові дані (задатки); виховний процес; емоційно-вольова сфера; фізичний стан; стан здоров'я; середовище (оточення); система цінностей особистості; комунікативна сфера; матеріальне забезпечення.

Обдаровані учні молодшого шкільного віку – це ті особистості, які вирізняються з-поміж інших дітей поведінкою, спілкуванням (перевага надається старшим дітям, оскільки з однолітками часто спілкуватися нецікаво), інтенсивним розвитком психічних процесів (довготривала та оперативна пам'ять; висока продуктивність та міцність запам'ятовування; досконале володіння просторово-часовими характеристиками явищ; мимовільна, стійка увага; домінування дивергентного мислення; творча уява; багатий словниковий запас; висока швидкість письма з одночасним зниженням його якості), специфічними особливостями (домінування внутрішніх мотивів; володіння абсолютним порогом чутливості; відповідальність; самокритичність; прагнення до добра, справедливості, правди; виявлення інтересу до духовних цінностей; почуття гумору; почуття справедливості), інтенсивним фізичним розвитком; домінуванням пізнавальної мотивації та дослідницької активності.

Успішність та ефективність діяльності вчителя початкової школи з обдарованими учнями в багатьох аспектах залежить від знання психолого-педагогічних характеристик обдарованих учнів молодшого шкільного віку, методик їх діагностики, технологій навчання та виховання. Обстеження обдарованих учнів дає можливість не тільки ідентифікувати цей феномен, а й спланувати власну педагогічну діяльність задля майбутнього самоутвердження та соціалізації обдарованої дитини.

Проблема навчання й виховання обдарованих учнів зумовлює необхідність підвищення якості підготовки студентів та формування професійної компетентності вчителів. Питання професійної підготовки до роботи з обдарованими учнями є актуальними та постійно обговорюються в науковій літературі, зокрема найбільш дискутованими є такі аспекти: технологія поетапної підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями (О. Антонова, Н. Поліхун та інші); особливості навчання й виховання обдарованих учнів (Ю. Клименюк, В. Коваленко, О. Логінова, Л. Туріщева, М. Федоров, О. Хлівна та інші); педагогічні умови професійної підготовки студентів до роботи з обдарованими учнями (Т. Зорочкіна, Ю. Клименюк, І. Любовецька, М. Федоров, М. Шемуда, О. Хлівна та інші).

Для з'ясування рівня теоретичних знань та практичних навичок щодо роботи з обдарованими учнями здійснено діагностику стану підготовки майбутніх учителів початкової школи, що передбачала використання таких методів, як спостереження, бесіди, аналіз продуктів діяльності (плани-конспекти уроків, аналіз забезпеченості науковою літературою для підготовки до окресленого виду діяльності, дидактичні матеріали, методичні розробки виховних заходів), анкетування, тестування.

Як свідчать результати констатувального зрізу, навчання у ВНЗ має всі можливості для формування компетенцій щодо роботи з обдарованими учнями, проте такі можливості не використовуються повно та ефективно. У своїй діяльності вчителі змушені самостійно

опрацьовувати теоретичні відомості та набувати практичних умінь та навичок співпраці з такою категорією дітей. Найбільш вагома проблема у педагогічній діяльності з обдарованими учнями – відсутність відповідних умінь та навичок з ідентифікації, діагностики, розвитку, навчання й виховання такої категорії дітей та неготовністю здійснювати означений вид діяльності; невміння встановлювати відмінні риси між «обдарованими» та «звичайними» учнями, а також між «обдарованими» та «відмінниками».

У другому розділі – **«Науково-методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями початкової школи»** – здійснено аналіз досліджень проблеми готовності до майбутньої діяльності; визначено компоненти, критерії, показники, рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями; визначено педагогічні умови підготовки студентів до співпраці з обдарованими учнями; змодельовано їх реалізацію на етапі підготовки майбутніх учителів початкової школи до окресленого виду діяльності.

Готовність майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями – це інтегративна властивість особистості, що характеризується комплексом професійних знань і вмінь специфічного змісту діяльності, професійною самосвідомістю, усвідомленістю соціальної значущості, прагненням та бажанням стати висококваліфікованим педагогом з розвитку обдарувань учнів.

На основі результатів аналізу наукових досягнень та практики підготовки фахівців до роботи з обдарованими учнями виокремлено компоненти, які репрезентують майбутнього вчителя початкової школи як компетентного фахівця з розвитку обдарувань учнів, це – мотиваційний (професійна спрямованість особистості, прагнення до реалізації навчальних та інтелектуальних можливостей обдарованих учнів), змістовий (знання основних понять про структуру обдарованості, її види, чинники розвитку, засоби діагностики), практичний (практична підготовленість до діагностики і прогнозування розвитку обдарувань школярів, планування діяльності, педагогічний супровід їх розвитку).

Основними показниками готовності до роботи з обдарованими учнями мотиваційно-рефлексивного критерію є усвідомлення мотивів діяльності з обдарованими учнями; установка на формування знань про специфіку роботи з обдарованими учнями; самоосвіта в напрямі досліджуваного феномена. Показниками готовності за інформаційно-когнітивним критерієм є психолого-педагогічні знання з питань обдарованості; знання технологій навчання обдарованих учнів; знання сучасних підходів до навчання та виховання обдарованих учнів. Показниками готовності за процесуальним критерієм є вміння застосовувати в практичній діяльності методики роботи з обдарованими учнями; вміння діагностувати та ідентифікувати обдарованість у молодших школярів, реалізовувати на практиці основні підходи навчання обдарованих учнів.

Опираючись на дослідження в галузі психології та педагогіки, враховуючи результати емпіричних досліджень, визначено критерії та показники компонентів готовності до роботи з обдарованими учнями, в роботі виокремлено чотири рівні сформованості готовності: низький, середній, достатній і високий. *Низький* рівень сформованої готовності характеризується епізодичним інтересом до майбутньої діяльності з обдарованими учнями, слабкою мотивацією до опанування основ обдарованості; несформованістю знань про сутність досліджуваного феномена. Для студентів із *середнім* рівнем готовності характерним є емоційно-ціннісне ставлення до роботи з обдарованими учнями, однак слабке усвідомлення необхідності набуття знань, умінь та навичок з окресленого напрямку діяльності. Студенти із *достатнім* рівнем сформованої готовності до роботи з обдарованими учнями усвідомлюють соціально значущі цілі, мають виражений інтерес до майбутньої професійної діяльності, володіють знаннями про досліджуваний феномен, однак, на практиці ці знання слабо використовуються, їм бракує системного «бачення» обдарованого учня, визначення шляхів його розвитку. *Високий* рівень готовності студентів характеризується усвідомленням необхідності та доцільності майбутньої діяльності з обдарованими учнями, виявом високого інтересу до цього виду роботи; володінням комплексом знань, умінь і навичок з організації співпраці з учнями із використанням елементів творчості.

Результати теоретичних пошуків та аналіз емпіричних матеріалів, особливості змісту і структури обдарованості як педагогічного феномена дозволили визначити *педагогічні умови*, що забезпечують підготовку студентів до роботи з обдарованими учнями: розвиток позитивного ставлення до роботи з обдарованими учнями в навчально-виховному процесі початкової школи; формування дидактико-технологічних знань і вмінь у процесі вивчення фахових, психолого-педагогічних дисциплін та спецкурсу «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи»; педагогічний супровід обдарованих учнів під час організації педагогічних практик.

Важливим завданням дослідження була розробка моделі реалізації педагогічних умов у процесі підготовки вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями, що відображає систему взаємодії таких складових: соціального замовлення (потреба у вчителях, які вміють працювати з обдарованими учнями); мети (підготувати вчителя початкової школи до співпраці з обдарованими учнями); специфічних завдань підготовки; відповідних до специфіки роботи з обдарованими учнями підходів (компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного); педагогічних умов, змісту, форм, методів, засобів підготовки (рис. 2).

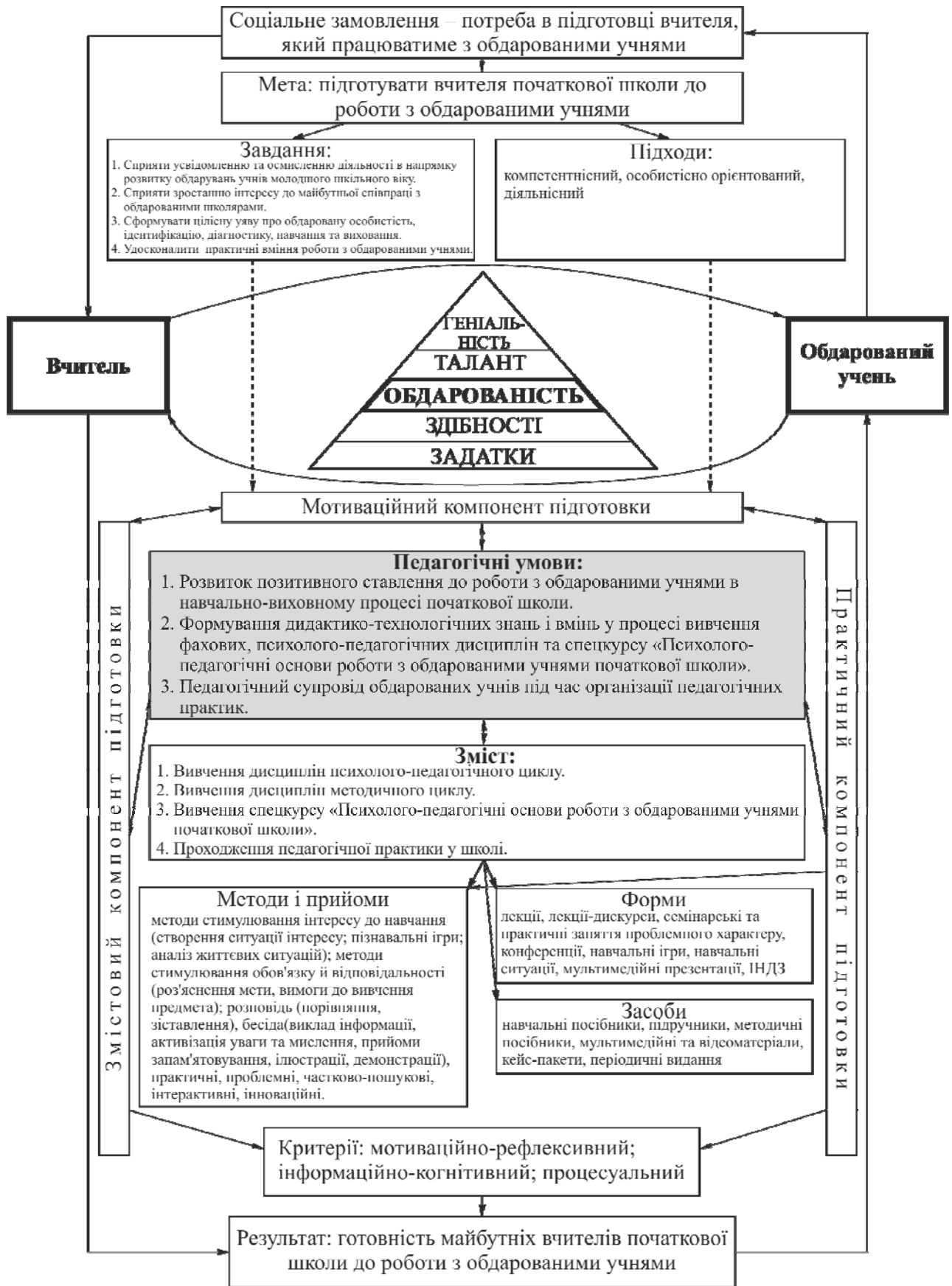

Рис. 2. Модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями

Реалізація складових педагогічних умов здійснювалась через удосконалення змісту предметів психолого-педагогічного циклу, фахових дисциплін і впровадження в навчальний процес спецкурсу «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи», виконання завдань специфічного спрямування під час проходження педагогічних практик у школі.

Реалізація першої умови передбачала формування потреби в досконалій педагогічній діяльності, усвідомлення власних особливостей і можливостей; установку на формування знань про специфіку роботи з обдарованими учнями; осмислення соціального замовлення та потреб суспільства у висококваліфікованих фахівцях, які співпрацюватимуть з такою категорією дітей. Шляхи реалізації цієї педагогічної умови закладені в організації лекцій, семінарів, практичних занять за допомогою методів стимулювання інтересу до навчання (створення ситуації інтересу; пізнавальні ігри; аналіз життєвих ситуацій), методів стимулювання обов'язку та відповідальності.

Друга умова спрямована на вивчення фахових дисциплін та спецкурсу (змістовий компонент), формування знань з педагогіки та психології, вікової психології та методичних дисциплін (методика викладання української мови, математики, природознавства, трудового навчання, фізкультури, образотворчого мистецтва, музики). Знання сфери обдарованості, її типології, специфіки, методів виявлення обдарованої особистості, технологій роботи з обдарованими учнями, сучасних концепцій навчання та виховання засвоювались під час лекційних, семінарських, практичних занять із застосуванням проблемних, частково-пошукових, творчих, інтерактивних методів навчання. Для підвищення рівня готовності до роботи з обдарованими учнями використовувались навчальні, методичні посібники, мультимедійні та відеоматеріали, кейс-пакети, періодичні видання.

Третя умова реалізовувалась у процесі практичних занять та проходження педагогічних практик у школі за допомогою методів спостереження, розповіді, бесіди, консультування, під час яких студенти здійснювали психодіагностичну роботу, розробляли «Карту обдарованого учня класу», підбирали індивідуальні завдання для учнів молодшого шкільного віку з різними видами обдарованості, планували діяльність з обдарованими учнями та взаємодію з батьками (бесіди «Чи здібна ваша дитина?», «Чим захоплюється дитина в позаурочний час?») та вчителями (дискусії «Пізнавальні інтереси учнів класу: діагностика і розвиток», «Творчі здібності учнів» тощо).

У третьому розділі – **«Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями»** – охарактеризовано зміст та організацію формувального експерименту, перевірено ефективність реалізації педагогічних умов підготовки студентів до роботи з обдарованими учнями, інтерпретовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Формувальний експеримент здійснювався у II етапи: I – підготовчий, II – основний. Під час I етапу перевірено окремі чинники підготовки та педагогічні умови; під час II етапу досліджено ефективність комплексу педагогічних умов та їх реалізації.

Підготовчий етап формувального експерименту охоплював роботу зі студентами I–III курсів, під час якої було збагачено зміст фахових і психолого-педагогічних дисциплін у контексті формування у студентів дидактико-технологічних знань і вмінь роботи з обдарованими учнями; проаналізовано історичні аспекти проблеми індивідуалізації навчального розвитку здібностей учнів. Під час цього етапу здійснювалася актуалізація знань, включення в систему психолого-педагогічного тезаурусу нових понять і визначень, що відображають сутність, структуру і функції обдарованості, її види, методи і засоби діагностики, виконання завдань самостійного аналізу теорії і практики навчання і виховання обдарованих учнів.

Для забезпечення синтезу теорії і практики розроблено спецкурс «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи». Основні завдання спецкурсу передбачали підготовку студентів до роботи з обдарованими учнями початкової школи з урахуванням специфіки обдарованості та станом її вирішення в Україні; ознайомлення із різновидами загальної та спеціальної обдарованості, особливостями психології обдарованих дітей, організацією їх навчання та виховання.

Завдяки переструктуруванню окремих тем і переосмисленню їх місця в загальній структурі педагогічних знань забезпечувалося вдосконалення змісту і структури конкретних методик початкової освіти (методики викладання математики, української мови, природознавства («Я і Україна») та ін.), оскільки унеможлиблювалося дублювання загальнопедагогічної інформації, студенти мали можливість моделювати елементи різних видів діяльності з обдарованими учнями.

На основному етапі було передбачено розв'язання таких завдань, як розвиток внутрішньої мотивації педагогічної діяльності, спрямованої на роботу з обдарованими учнями; збагачення змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу на формування у студентів комплексом дидактико-технологічних знань та умінь, що сприяють успішній роботі з обдарованими учнями; розвиток пізнавальної активності й самостійності в навчальній діяльності, формування професійних якостей (відповідальності, цілеспрямованості, толерантності, уважності тощо).

Поставлені завдання реалізовувались через модернізацію змісту навчальних дисциплін, дидактико-управлінські дії викладачів і навчально-пізнавальну діяльність студентів, спрямованість якої зумовлена їх потребами, власною ініціативою щодо визначення змісту, темпу і форм організації самостійної роботи.

Зміст лекційних і практичних занять з психолого-педагогічних дисциплін і спецкурсу (експериментальні групи) цілісно відображав особливості навчально-пізнавальної діяльності

обдарованих учнів, що забезпечувало можливість аналізувати її з позицій системного підходу, виокремлювати мотиваційну, рефлексивну й результативну сторони.

Експериментальний зміст реалізовано в різних організаційних формах: лекціях, практичних заняттях, консультаціях, лабораторних заняттях у школі, виконанні індивідуальних навчально-дослідних завдань (розробка конспектів уроків, діагностичних програм, тестових завдань та ін.), самостійної роботи з теоретичним та емпіричним матеріалами. Основними методами підготовки студентів до роботи з обдарованими учнями були: розробка діагностичних програм обдарованості учнів початкової школи, моделювання навчально-пізнавальної діяльності, аналіз реальних педагогічних ситуацій, рольові та імітаційні ігри, проблемний виклад матеріалу, створення проблемних ситуацій. Серед методів стимулювання й мотивації учіння ефективними виявилися диспути, аналіз власного педагогічного досвіду, створення ситуацій успіху діяльності, дидактичні ігри. Для забезпечення зворотного зв'язку в навчанні та формування самоорганізаційних умінь використовувалися також методи контролю: тестування, написання есе, складання плану відповідей, переказ основних думок, самооцінка процесу й результатів навчально-пізнавальної діяльності.

Системотвірним компонентом експериментального навчання стали педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до співпраці з обдарованими учнями. Ураховуючи складність процесу підготовки майбутнього вчителя до роботи з обдарованими школярами, його залежність від багатьох чинників, для досягнення мети реалізувався комплекс педагогічних умов, які оптимізували процес професійної підготовки студентів до досліджуваного феномена. Такий комплекс передбачав реалізацію трьох педагогічних умов: розвиток позитивного ставлення до роботи з обдарованими учнями в навчально-виховному процесі початкової школи; формування дидактико-технологічних знань і вмінь у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу і спецкурсу; педагогічний супровід обдарованих учнів під час організації педагогічних практик.

Педагогічні умови сприяли розвитку внутрішньої мотивації учіння, пізнавального інтересу, ціннісних орієнтацій, активності, творчих здібностей. Це в свою чергу забезпечило майбутнім фахівцям можливість оволодіти дидактико-технологічними знаннями і вміннями роботи з обдарованими школярами.

На основі визначених критеріїв досліджено динаміку мотивів діяльності з обдарованими учнями, установки на формування знань про специфіку роботи з цією категорією школярів; динаміку дидактико-технологічних знань з питань обдарованості, методик і технологій роботи з обдарованими учнями, концепцій їх навчання та виховання; динаміку формування умінь діагностувати, ідентифікувати обдарованість дитини, шляхи реалізації принципів, методик і технологій навчання і виховання обдарованих учнів.

Результати навчальної діяльності, анкетування, опитування, виконання практичних завдань, самостійної навчальної роботи, розробки діагностичних програм обдарованості учнів дали змогу сформулювати об'єктивне уявлення про загальний рівень готовності студентів контрольних та експериментальних груп до співпраці з обдарованими учнями початкової школи. Дані про рівні сформованості загальної готовності студентів до роботи з обдарованими учнями подані в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями

Рівні сформованості	Зрізи							
	початковий				підсумковий			
	КГ (76 ст.)		ЕГ (79 ст.)		КГ (76 ст.)		ЕГ (79 ст.)	
	абс. к-ть	%	абс. к-ть	%	абс. к-ть	%	абс. к-ть	%
Високий	14	18,4	14	17,8	15	19,8	31	39,2
Достатній	23	30,3	23	29,1	24	31,6	35	44,3
Середній	33	43,4	37	46,8	33	43,4	13	16,5
Низький	6	7,9	5	6,3	4	5,2	0	0

Одержані дані свідчать, що за всіма критеріями і показниками студенти експериментальних груп готові до роботи з обдарованими учнями початкової школи в єдності мотиваційного, теоретичного і практичного компонентів.

Загальний рівень готовності студентів ЕГ до роботи з обдарованими учнями початкової школи суттєво покращився. Кількість студентів з високим рівнем в ЕГ збільшилася вдвічі, з достатнім – в 1,5 рази, з середнім – зменшилася в 3 рази, а з низьким – у 6 разів. Несуттєві зміни спостерігаються в КГ: кількість студентів з низьким рівнем зменшилася в 1,5 рази, з достатнім та високим рівнем збільшилася у 1,4 рази та в 1,3 рази відповідно. Незмінною залишилася кількість студентів із середнім рівнем готовності до співпраці з обдарованими учнями.

Науковий аналіз досліджуваної проблеми та проведена експериментальна робота дають підстави зробити такі **висновки**:

1. Проблема підготовки вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями є актуальною і недостатньо дослідженою. Нові стандарти початкової освіти націлюють вчителя початкової школи на необхідність ідентифікації обдарованості, на набуття знань специфічної діяльності з обдарованими учнями молодшого шкільного віку. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкової школи повинна здійснюватися в умовах реалізації компетентнісного,

діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів, що дає змогу оволодіти ключовими та специфічними компетенціями, практичними уміннями та навиками з сприяння та розвитку потенційних можливостей і обдарувань учнів.

2. У науковій літературі має місце велика кількість підходів щодо визначення поняття «обдарованість» та дотичних до нього термінів. Опираючись на різні трактування феномена «обдарованість», уточнено сутність базових понять, встановлено їх взаємозв'язки і взаємозалежності, розроблено ієрархічну модель «обдарованості», яка відображає суть основних понять («задатки», «здібності», «обдарованість», «талант», «геніальність») та демонструє вплив чинників на формування різних рівнів розвитку здібностей.

З урахуванням результатів наукових досліджень з'ясовано, що обдарованість – поєднання високого рівня інтелекту, творчих здібностей, пізнавальної мотивації, дослідницької активності, які формуються під впливом різних чинників і розвиваються за певних умов в діяльності на основі задатків і здібностей; обдарований учень – особистість, яка вирізняється з-поміж інших дітей випереджувальним розвитком, нестандартним проявом психічних процесів, поведінкою в соціумі, володіє високим рівнем інтелекту, в якій спостерігається висока мотивація і дослідницька активність.

3. На основі аналізу наукових досліджень визначено структуру готовності майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями, яка відображає синтез трьох взаємозв'язаних компонентів — мотиваційного, змістового, практичного. Кожен компонент представлений у єдності мотиваційно-рефлексивного, інформаційно-когнітивного, процесуального критеріїв та визначених показників. Процес підготовки передбачав набуття студентами, окрім базових компетенцій, низки специфічних компетенцій, які окреслено в межах компетентнісного підходу. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями – одна із складових його професійної компетентності, результат професійної підготовки, що охоплює формування базових (ключових) та специфічних знань, умінь та навичок діяльності з обдарованими учнями; професійно важливих якостей; мотивації та потреб. Готовність майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями є однією з його компетенцій, яка забезпечує можливість реалізовувати професійні функції з розвитку обдарувань учнів на належному рівні.

4. Констатувальний зріз дав змогу визначити стан готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями, окреслити причини слабкої підготовки: несформованість теоретичних та практичних знань, умінь і навичок діяльності з обдарованими учнями (67% респондентів); відсутність завдань для студентів під час проходження педагогічних практик у школі, які були б спрямовані на виявлення обдарованої дитини, врахування її індивідуальних особливостей під час навчання (96 % відповідей).

5. Обґрунтовано педагогічні умови підготовки студентів до роботи з обдарованими учнями, від реалізації яких залежить успішність формування професійних знань, умінь, навичок: розвиток позитивного ставлення до роботи з обдарованими учнями в навчально-виховному процесі початкової школи; формування дидактико-технологічних знань і вмінь у процесі вивчення фахових дисциплін та спецкурсу «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи»; педагогічний супровід обдарованих учнів під час організації педагогічних практик. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до навчання і виховання обдарованих учнів відображають взаємозв'язок мотиваційного, теоретичного і практичного компонентів готовності до цього виду діяльності.

6. Розроблено модель реалізації педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями. Рівень готовності до окресленого виду діяльності формувався через реалізацію педагогічних умов, змісту (вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, фахових дисциплін, вивчення спецкурсу «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи», проходження педагогічних практик у школі), застосування методів і прийомів (стимулювання інтересу до навчання, обов'язку й відповідальності, розповідь, бесіди (проблемні, частково-пошукові, інтерактивні, інноваційні)) під час лекцій, практичних, семінарських занять та самостійної роботи.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання досліджуваної проблеми й передбачає подальший науковий пошук. Перспектива майбутніх досліджень полягає в обґрунтуванні технологій підготовки вчителів до співпраці з обдарованими учнями в системі післядипломної освіти, методичних об'єднань, у процесі самоосвітньої діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Мерва Л. С. Проблеми виявлення творчої обдарованості учнів початкової школи / Л. С. Мерва // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. наук. праць / редкол.: В. І. Шахов [та ін.]. – Вінниця, 2010. – Вип. 31. – С. 91–96.

2. Мерва Л. С. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями : стан і проблеми / Л. С. Мерва // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / редкол.: І. С. Руснак [та ін.]. – Чернівці, 2011. – Вип. 573 : Педагогіка та психологія. – С. 99–107.

3. Мерва Л. С. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями як педагогічна проблема / Л. С. Мерва // Наукові записки Тернопільського

національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка / голов. ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2011. – № 2. – С. 245–250.

4. Мерва Л. С. Експериментальна перевірка ефективності реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями / Л. С. Мерва // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка / голов. ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2014. – № 1. – С. 67–74.

5. Мерва Л. С. Обдарований учень молодшого шкільного віку як суб'єкт педагогічного супроводу / Л. С. Мерва // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / редкол. І. С. Руснак [та ін.]. – Чернівці, 2014. – Вип. 705 : Педагогіка та психологія. – С. 115–124.

6. Мерва Л. С. Компоненты, критерии и показатели определения уровня готовности будущих учителей начальной школы к сотрудничеству с одаренными учениками / Л. С. Мерва // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2014. – Т. 2 (10), Issue 20. – С. 70–74.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Мерва Л. Готовність майбутніх учителів початкової школи до співпраці з обдарованими учнями / Л. Мерва // Формування професіоналізму фахівця в системі безперервної освіти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20–21 квітня 2012 р. / Людмила Мерва ; Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди ; редкол. : В. П. Коцур, Д. С. Мазоха, І. І. Доброскок [та ін.]. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – С. 80–82.

8. Мерва Л. С. Аналіз стану підготовки вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями / Л. С. Мерва // Проблеми розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті : збірник тез та виступів учасників Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка С. Дем'янчука (3–4 жовтня 2013 р., м. Рівне) / МЕРГУ ім. акад. С. Дем'янчука. – Рівне, 2013. – С. 219–220.

9. Мерва Л. С. Інноваційна діяльність вчителя початкової школи з розвитку обдарувань учнів молодшого шкільного віку / Л. С. Мерва // Підготовка майбутніх учителів до реалізації державного стандарту початкової загальної освіти : матеріали регіонального наук.-практ. семінару, м. Тернопіль, 29–30 квітня 2013 р. / [за заг. ред. В. М. Чайки]. – Тернопіль, 2013. – С. 78–80.

Методичні рекомендації та програма спецкурсу:

10. Мерва Л. С. Робота з обдарованими учнями початкової школи : методичні рекомендації для викл. ВНЗ, вчит., психологів, вихователів, студентів, батьків / Л. С. Мерва. – Тернопіль : [Джура], 2013. – 114 с.

11. Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи : програма спецкурсу / розроб. Л. С. Мерва. – Тернопіль : [Джура], 2013. – 16 с.

АНОТАЦІЇ

Мерва Л.С. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2014.

У дисертації розглянуто наукові підходи до трактування основних понять дослідження: «обдарованість», «обдарована дитина», «підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями», «готовність майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями». Розроблено ієрархічну модель обдарованості; визначено компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями; виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови формування готовності до досліджуваного виду діяльності (розвиток позитивного ставлення до роботи з обдарованими учнями початкової школи; формування дидактико-технологічних знань і вмінь у процесі вивчення фахових дисциплін та спецкурсу «Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими учнями початкової школи»; педагогічний супровід обдарованих учнів під час організації педагогічних практик); змодельовано процес реалізації педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями та експериментально перевірено їх дієвість та ефективність.

Ключові слова: обдарований учень; підготовка майбутніх учителів початкової школи; готовність майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями; педагогічні умови підготовки.

Мерва Л.С. Подготовка будущего учителя начальной школы к работе с одарёнными учащимися. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2014.

В диссертации рассмотрены научные подходы к трактовке основных понятий исследования («одарённость», «одарённый ученик», «подготовка будущих учителей начальной школы к развитию дарований учащихся», «готовность будущих учителей начальной школы к работе с одарёнными учащимися»).

Автором разработана иерархическая модель одарённости, отражающая структурные взаимосвязи основных видов (социальная, академическая, творческая, интеллектуальная, физическая, художественная), форм проявления (явная, скрытая), степень сформированности (актуальная, потенциальная), возрастные особенности (ранняя, поздняя), широту выявления (общая и специальная), уровни развития способностей (одарённость, талант, гениальность), а также сформировано представление о влиянии основных факторов на развитие способностей (наследственные данные, воспитание, эмоционально-волевая сфера, физическое состояние, состояние здоровья, окружение, система ценностей, коммуникативная сфера, материальное обеспечение).

В диссертации охарактеризованы учащиеся младшего школьного возраста в контексте развития дарований и их диагностики, определены виды одарённости и формы её выявления в учеников младшего школьного возраста во время уроков в начальной школе и позаурочной деятельности.

В исследовании выделены компоненты (мотивационный, содержательный, практический), критерии (мотивационно-рефлексивный, информационно-когнитивный, процессуальный), показатели и уровни (высокий, достаточный, средний, низкий) готовности будущих учителей начальной школы к работе с одарёнными учащимися; определены педагогические условия формирования готовности к исследуемому виду деятельности (развитие позитивного отношения к работе с одарёнными учащимися начальной школы; формирование дидактико-технологических знаний и умений в процессе изучения профессиональных дисциплин и спецкурса «Психолого-педагогические основы работы с одарёнными учащимися начальной школы»; педагогическое сопровождение одарённых учащихся во время организации педагогических практик); смоделирован процесс реализации педагогических условий подготовки будущего учителя начальной школы к работе с одарёнными учащимися.

Формирующий эксперимент осуществлялся в II этапа: I – подготовительный, II – основной. В процессе I этапа проверялись факторы подготовки и педагогические условия; во время второго этапа исследовалась эффективность комплекса педагогических условий и их реализации.

Содержание эксперимента реализовано в различных организационных формах: лекциях, практических занятиях, консультациях, лабораторных занятиях в школе, выполнении индивидуальных учебно-исследовательских задач (разработка конспектов уроков, диагностических программ, тестовых заданий и др.), самостоятельной работе с теоретическим и эмпирическим материалами. На практических занятиях студенты разрабатывали диагностические программы, которые имели возможность в реальном учебном процессе начальной школы идентифицировать одарённость учащихся, определять доминантные виды одарённости, причины ее развития.

Основными методами подготовки студентов к работе с одарёнными учениками были: разработка диагностических программ одарённости учащихся начальной школы, моделирование учебно-познавательной деятельности, анализ реальных педагогических ситуаций, ролевые и имитационные игры, проблемное изложение материала, создание проблемных ситуаций. Среди методов стимулирования и мотивации обучения эффективными оказались диспуты, анализ собственного педагогического опыта, создание ситуаций успеха деятельности, дидактические игры.

Установлено, что обобщающим показателем эффективности реализации педагогических условий формирования готовности будущих учителей начальной школы к обучению и воспитанию одарённых учащихся является оценка сформированности их мотивационной, теоретической и практической готовности к этому виду деятельности.

На основании количественного и качественного анализа результатов эксперимента подтверждена эффективность внедрения педагогических условий формирования готовности будущего учителя начальной школы к работе с одарёнными учащимися.

Ключевые слова: одарённые учащиеся; подготовка будущих учителей начальной школы; готовность будущего учителя начальной школы к работе с одарёнными учащимися; педагогические условия подготовки.

L. Merva. Training of a future elementary school teacher to work with gifted pupils. – Manuscript.

Scientific thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – “Theory and methods of professional education”. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Ternopil, – 2014.

The dissertation presents the analysis of the scientific approaches to the interpretation of the following key notions of the research: “talent”, “a gifted pupils”, “training of future elementary school teachers to work with gifted pupils”, “future elementary school teachers’ readiness for work with gifted pupils”. As well, the scientific paper introduces author’s hierarchical model of talent. The components, criteria, indicators and levels of future elementary school teachers’ readiness for work with gifted pupils have been researched in this thesis. The defined pedagogical conditions of the formation of readiness for such kind of activity include the development of a positive attitude to work with gifted elementary school pupils, the formation of the didactic and technological knowledge and skills in the process of studying core subjects in specialty, and the elective course “Psychological and pedagogical foundations of work with gifted elementary school pupils”, providing pedagogical support for gifted pupils in the process teaching practice at schools. The research presents a model of the process of realization of pedagogical conditions of a future elementary school teacher’s training to work with gifted pupils. The effectiveness

of implementation of the mentioned above pedagogical conditions has been proved in the course of the experiment.

Keywords: a gifted pupils; future elementary school teachers' training; future school teacher's readiness for work with gifted pupils; pedagogical conditions of training.

Підписано до друку 22.08.2014 р.
Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. №

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12
8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.